

Kako se pravni poredak bori protiv nejednakosti kaznenim merama

Tužilac vs. diskriminacija

Ana Vodinić

KRIVIČNA DELA
I PREKRŠAJI

Kaznene odredbe, najčešće prekršajne, uobičajen su deo gotovo svih zakona kojima se normativno uređuju pojedine oblasti društvenog života. Izvesni teoretičari prava su upravo u kažnjavanju društveno neprihvatljivog ponašanja videli suštinu prava, ono po čemu se ono razlikuje od drugih normativnih poredata (etičkih, estetičkih i drugih). Ni model antidiskriminacionog zakonodavstva nije umakao tom opštem usudu zakona. S druge strane, o kažnjavanju onih koji diskriminišu vodilo je svojevrstno računa i zakonodavac kada je ispisivao opšte krivičnopravne norme. O tome kako se primenjuju odredbe krivičnog zakona u oblasti zaštite od diskriminacije, razgovaramo sa Draganom Laloševićem iz Fonda za humanitarno pravo u Beogradu, dok smo Predraga Vukasovića iz Instituta za uporedno pravo zamolili da nam pojasni kaznene odredbe modela antidiskriminacionih zakona.

Dragan Lalošević: U praksi postoji problem primene važećih krivičnopravnih odredbi koje sankcionišu kršenje ljudskih prava na etničkoj i/ili verskoj osnovi. Kao primer može poslužiti podizanje optužnice protiv odgovornih osoba za paljenje džamija u Nišu i Beogradu, gde su ove događaje tužilaštva okarakterisala kao vandalski čin, lišen verskih motiva. To je bio klasičan primer, gde je tužilaštvo moralo da podigne optužnicu za krivično delo «izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje razdora ili netrpeljivosti», iz Člana 134 Osnovnog krivičnog zakona. Međutim, ovi postupci se umesto pred okružnim, vode pred opštinskim sudovima u Nišu i Beogradu, i to zbog krivičnih dela «učestvovanja u skupini koja vrši nasilje», iz Člana 230 Krivičnog zakona Republike Srbije.

Koji su uzroci ovih problema?

Dragan Lalošević: Ima više razloga za neadekvatan tretman kršenja ljudskih prava ko-

je ima etničku i/ili versku osnovu pred državnim institucijama u Srbiji. Kažnjavanje počilaca je samo jedan, ali važan aspekt ovog problema. Svaki incident u kome učestvuju, na primer, pripadnici različitih nacionalnih zajednica, ne mora nužno biti i nacionalno motivisan, ali, u takvim situacijama, država ima obavezu da sa posebnom pažnjom istraži te slučajeve. Rezultat istrage trebalo bi da bude potpuno i objektivno utvrđivanje činjenica, čime bi se otklonile nedoumice i moguće zloupotrebe koje mogu dovesti do pogoršanja međunacionalnih odnosa. Međutim, u praksi, to se na žalost ne dešava, tako da policija ne istražuje u potpunosti motive kada ima indicija da je reč o međunacionalnim incidentima, dok s druge strane tužioc ne koriste dovoljno svoja ovlašćenja u pretkrivičnom postupku, već gotovo po pravilu postupaju na osnovu informacija koje im dostavi policija.

Da li bi se stanje u ovoj oblasti moglo unaprediti i izmenama krivičnih zakona?

Dragan Lalošević: Pored rešavanja ovih problema u praksi, neophodne su i izmene važećeg krivičnog zakonodavstva. Novim Krivičnim zakonom Republike Srbije, potrebno je posebno zaštititi pripadnike manjina ili verskih grupa i na vrlo jasan način inkriminirati javno pozivanje na nasilje, mržnju i diskriminaciju, javnu uvredu i pretnje na nacionalnoj ili verskoj osnovi, širenje ideja i distribuciju materijala sa rasističkim ciljevima, uključujući i savremene metode komunikacije: internet, muzičke audio i video-zapise, videoigre i slično. Istovremeno, ako su druga, «opšta krivična dela» učinjena iz rasnih, nacionalnih i verskih pobuda, zakonom treba izričito predvideti da pri odmeravanju kazne, ti motivi predstavljaju otežavajuću okolnost za počinioca. Zakonom se može predvideti i da već postojeća krivična dela, posebno ona koja štite fizičku i imovinsku bezbednost, budu posebna dela, odnosno da kvalifikovani vid tih dela nastaje kada se ono učini iz rasnih, et-

ničkih, nacionalnih ili verskih pobuda. Pored neposrednih i posrednih izvršilaca kod ovih krivičnih dela treba jednako da odgovara i onaj ko podstiče i pomaže izvršenje krivičnog dela, kao i onaj ko priprema ili pokuša izvršenje krivičnih dela, gde je to moguće.

Ono što bi svakako trebalo razmotriti jeste uvođenje odgovornosti za javno poricanje ili opravdavanje zločina protiv čovečnosti ili ratnih zločina, ako se time, između ostalog, stvara društvena klima u kojoj se pripadnici određenih grupa ili nacionalnih manjina osećaju nesigurno i/ili se stvaraju negativni stavovi u odnosu na etničke grupe, vreda ljudskog dostojanstvo žrtava i njihovih porodica.

O kojim delima se radi?

Predrag Vukasović: Konstituisanje novih krivičnih dela vezuje se za najteže, društveno najopasnije vidove povrede antidiskriminacionih zabrana. Krivičnom gonjenju, naime, podleže nosilac javnog ovlašćenja koji bez pravnog osnova uskratiti osobi sa invaliditetom pravo koje je pod istim okolnostima priznato osobi bez invaliditeta, odnosno nosilac javnog ovlašćenja ili lice zaposleno u državnom organu koji uznemirava, vreda ili omalovažava osobu sa invaliditetom u toku postupka ostvarivanja prava te osobe. U istom modelu zakona konstituisana su i krivična dela nepružanja zdravstvenih usluga osobi sa invaliditetom samo

Član 32 Modela zakona protiv diskriminacije

DISKRIMINATORSKO POSTUPANJE U RADNOM ODNOSU

(1) Zaposleni koji svojom krivicom diskriminatorski postupaju čini težu povredu radne obaveze za koju mu se može izreći novčana kazna ili privremeno udaljenje sa radnog mesta prema odredbama zakona kojim se uređuje rad i radni odnos.
(2) Zaposleni koji svojom krivicom ponovi diskriminatorsko postupanje uprkos pismenoj opomeni poslodavca zbog ranijeg diskriminatorskog postupanja, može biti kažnjen disciplinskom merom prestanka radnog odnosa.

što drugačije: posledice njihovog diskriminatorskog ponašanja u načelu se mogu ukloniti, bar normativno posmatrano. Međutim, velika društvena opasnost se ovde ispoljava kao podrivanje kredibiliteta države, koja gubi moralno pravo da zabranjuje diskriminaciju ako dopušta da njeni predstavnici u njeno ime vrše takve akte. Bu-

Potrebno je osavremeniti krivične propise: Dragan Lalošević

Koje kaznene odredbe sadrže modeli antidiskriminacionih zakona?

Predrag Vukasović: Kaznene odredbe predviđene ovim modelima zakona mogu se podeliti na radnopravne norme, koje utvrđuju odgovornost zaposlenih za diskriminatorsko ponašanje izvršeno na radnom mestu, a zatim i prekršajne norme koje utvrđuju novčane i druge kazne za krivično delo niza zabrana uspostavljenih antidiskriminacionim zakonima. Najzad, i to samo u modelu zakona protiv diskriminacije osoba sa invaliditetom, sadržane su i krivičnopravne norme, koje utvrđuju posebna krivična dela za naročito teške oblike povreda antidiskriminacionih zabrana.

zbog njene invalidnosti, kao i uznemiravanja, vredanja ili omalovažavanja osobe sa invaliditetom tokom njenog boravka u zdravstvenoj ustanovi.

Zašto je bilo potrebno u posebnom zakonskom tekstu predvideti ova krivična dela?

Predrag Vukasović: Pre svega, očito je da ljudi koji su pisali pomenuti model misle da diskriminatorsko ponašanje nosilaca javnih ovlašćenja i zaposlenih u zdravstvenoj službi izaziva posebnu društvenu opasnost. U slučaju diskriminacije u zdravstvu ta opasnost je neposredno vezana za neotklonjive posledice koje mogu proizaći iz diskriminatorskog odbijanja da se pruže zdravstvene usluge. Sa nosiocima javnih ovlašćenja stvar stoji ne-

dući da je revizija krivičnog zakonodavstva prilično mukotrpan posao i da u definisanju novih krivičnih dela izvan oblasti klasičnog kriminala dolazi do izražaja svojevrstna inertnost i konzervativizam samog krivičnog prava, stalo se na stanovište da je poželjniji ići prečicom i konstruisati nova krivična dela izvan korpusa krivičnog zakonodavstva. Iako prihvaćeno rešenje ne predstavlja formalnu povredu načela da se krivična dela i sankcije mogu propisati jedino zakonom, ipak bi sa stanovišta jedinstvenosti krivičnog prava bilo svrsishodno da se prilikom neke od narednih revizija Krivičnog zakona uzmu u obzir i pomenute odredbe antidiskriminacionog zakonodavstva.

Prekršajne mere

Prema modelima antidiskriminacionih zakona, onome ko izvrši akt diskriminacije može se osim klasične prekršajne mere novčanog kažnjavanja, izreći i jedna od sledećih mera zaštite:

- zabrana vršenja određenih poslova odgovornom licu u trajanju od 3 meseca do 1 godine ili zabrana poslodavcu ili drugom fizičkom licu koje obavlja privrednu ili drugu delatnost ili pruža uslugu, vršenja delatnosti u trajanju od 3 meseca do 1 godine;
- obaveza nadoknade troškova dovođenja u prethodno stanje objekta na kome su diskriminatorska poruka ili simbol ispisani ili istaknuti;
- zabrana učesća u organima koji odlučuju o zasnovanju radnog odnosa za vreme od 3 meseca do 1 godine;
- zabrana približavanja diskriminisanom licu na radnom mestu, ustanovi za pružanje zdravstvenih usluga, obrazovnoj ili vaspitnoj ustanovi ili drugom javnom mestu za vreme od 3 meseca do 1 godine;
- zabrana učesća u radu izborne komisije za vreme od 3 meseca do 1 godine.